

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่และหาแนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง รูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีคำถามการวิจัยว่าพื้นที่ตำบลเกาะหมาก ขนาดพื้นที่ 106 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 66,250 ไร่ ครอบคลุมถึงหมู่เกาะสี่ - เกาะห้า หมู่เกาะรังนก และเกาะบริวารอีกจำนวน 7 เกาะ มีศักยภาพหรือมีความเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ตามหลักเกณฑ์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้อย่างไร เป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูลจากหมู่บ้าน ในระหว่างปี พ.ศ. 2551-2553 มีวิธีการดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลตามรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่ (Emic) เป็นผู้เก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้างและกระบวนการแบบมีส่วนร่วม โดยมีแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และใช้ในการจัดเวทีประชาคมในการวิจัยนี้ 5 แนวคำถามใหญ่ ๆ คือ

1. ศักยภาพด้านพื้นที่เป็นอย่างไร แนวคำถามย่อย ได้แก่ บริบททั่วไปของพื้นที่ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชนและวัฒนธรรมเป็นอย่างไร สถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เหมาะสมจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอะไรบ้าง บริบทเป็นอย่างไร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน สืบย้อนอดีตตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ และจุดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านอย่างไร

2. ศักยภาพด้านการจัดการโดยชุมชนเป็นอย่างไร แนวคำถามย่อยเช่น ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะหมากเป็นอย่างไร สภาพทั่วไปด้านการจัดการท่องเที่ยวในตำบลเกาะหมากเป็นอย่างไร ความพร้อมของประชาชน แหล่งเรียนรู้มีมากน้อยแค่ไหน

3. ศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นอย่างไร แนวคำถามย่อยได้แก่ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่มีอะไรบ้าง โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

4. ศักยภาพด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น รวมถึงการศึกษาถึงทุนทางสังคมของชุมชนเป็นอย่างไร ความต้องการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีมากน้อยแค่ไหน

5. แนวทางการพัฒนาตำบลเกาะหมากให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นเป็นไปได้หรือไม่ มีแนวทางอย่างไร อะไรคือขีดความสามารถและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง หลังจากนั้นใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ดีความ แปลความ สังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ของข้อมูล โดยพยายามศึกษาจากปรากฏการณ์ทางสังคมตามลักษณะที่เป็นธรรมชาติสะท้อนประสบการณ์ชีวิตและการเกิดระเบียบทางสังคมของคนในชุมชน ทำความเข้าใจเพื่อศึกษาการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่เกิดขึ้น ตลอดจนวิเคราะห์ศักยภาพทั้งเชิงพื้นที่ การบริหารจัดการ โดยชุมชน กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน หลังจากนั้นจึงเรียบเรียงแล้วนำข้อมูลที่ได้อีกกลับไปตรวจสอบซ้ำโดยผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างน้อย 3 กลุ่ม (ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ผลการศึกษาโดยสรุปมีดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ศักยภาพด้านพื้นที่

เกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุงมีจุดเด่นของศักยภาพด้านพื้นที่มากที่สุด เป็นพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพสูง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศที่มีความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือ ลายพระราชหัตถเลขาจดหมายเหตุของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ครั้งเสด็จประพาสต้นหัวเมืองมลายูภาคใต้ ร.ศ. 108 (พ.ศ. 2432) ทำให้ทราบว่าเกาะหมากมีอายุทางประวัติศาสตร์มายาวนานกว่า 120 ปี ลักษณะพื้นที่เป็นเกาะและหมู่เกาะที่ล้อมรอบด้วยทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง และเกษตรกรรมคือ ยางพารา เป็นหลัก มีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างพุทธกับมุสลิมแต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เหมาะสมจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีหลายแหล่ง ได้แก่ เขานางฟ้า หมู่เกาะสี่เกาะห้า เกาะกระ อ่าวท่ายาง แหลมหลา เขาพระที่บ้านเกาะโคบ เขาทวด เขาชัน แหลมเนียงพร้าว อ่าวบ้านเก่า และควนเขาวัด การเดินทางไปยังเกาะ

หมาก สามารถเลือกเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือใช้บริการรถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่ รถไฟ รถตู้ ก่อนที่จะต่อรถจักรยานยนต์ ที่ให้บริการประชาชนระหว่างพื้นที่อื่นกับอำเภอปากพะยูน ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าสู่เกาะหมากได้ ส่วนการคมนาคมภายในเกาะหมาก มีถนนสายหลัก 1 สาย เป็นถนนลาดยาง จากปากพะยูน – เกาะโคบ ถนนสายนี้มีระยะทางจริง 23 กิโลเมตร แต่ได้รับการลาดยาง 10 กิโลเมตร ส่วนถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังและถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนลูกรังมักจะเป็นอุปสรรคต่อการคมนาคมในฤดูฝน เนื่องจากบางพื้นที่รถไม่สามารถวิ่งผ่านได้

จุดเด่นด้านพื้นที่ของเกาะหมาก คือ

1. มีความได้เปรียบเชิงภูมิทัศน์ มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งดงและน้ำสนใจเป็นจำนวนมาก
2. แหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางศิลปวัฒนธรรม ทางธรรมชาติและนิเวศวิทยา มีทั้งที่เป็นภูเขา ป่า ชายหาด ป่าพรุ หุ่นไล่กา
3. พื้นที่ที่เป็นเกาะ ชายหาดเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศชาวบ้านในพื้นที่มีน้ำใจ อธิษาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส
4. อากาศในพื้นที่ยังคงความบริสุทธิ์ สะอาด
5. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติยังคงมีความสมบูรณ์
6. เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่ง ร.5 เคยเสด็จประพาสมีพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์หลากหลายซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ที่น่าสนใจและเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้

7. เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหาดใหญ่ ซึ่งมีสนามบินนานาชาติ มีชมทางขนส่งของภาคได้

ข้อจำกัดของศักยภาพด้านพื้นที่ คือ

1. การคมนาคมหลายพื้นที่ยังไม่สะดวก
2. ขาดการประชาสัมพันธ์พื้นที่
3. ขาดการจัดการบริหารพื้นที่ที่ดี
4. ชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม
5. สาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปายังไม่สะดวกในหลายพื้นที่
6. สถานที่พักไม่เพียงพอเนื่องจากมีรีสอร์ทแห่งเดียวคือเขาขันรีสอร์ทนักท่องเที่ยวต้องอาศัยการอยู่เต็นท์หรือพักที่โรงเรียนบ้านเกาะโคบ
7. ยังไม่มีการจัดทำ Home stay
8. สภาพพื้นที่เป็นเมืองปิด ถูกล้อมรอบด้วยทะเล

9. พื้นที่บางส่วนถูกสัมปทานโดยกลุ่มนายทุนนอกพื้นที่ เช่น เกาะสี่ เกาะห้าและอยู่ในความกำกับดูแลของจังหวัดพัทลุง คนในพื้นที่ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

10. พื้นที่บางส่วนถูกกว้านซื้อ โดยนายทุนนอกพื้นที่และมีการทำลายระบบนิเวศ
แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านพื้นที่

ชุมชนเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านพื้นที่ให้รัฐและอบต. 7 ข้อ คือ

1. ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่ เป็นการตกแต่งสถานที่โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. จัดสร้าง ถนน สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ให้ทั่วถึง
3. ปรับปรุงกฎหมายการสัมปทานพื้นที่ ให้ผู้สัมปทานมีหน้าที่อนุรักษ์ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้สูญเสียน้อยที่สุด
4. พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น
5. ส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงนโยบาย
6. จัดอบรมให้ความรู้ในการจัดทำ Home stay หรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความสำคัญ ความเป็นมาของพื้นที่แก่ชาวบ้านให้มากขึ้น
7. ประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้มากขึ้น ทั้งนี้เห็นว่าชุมชนเองต้องเข้ามาร่วมมือโดย
8. ชาวบ้านต้องช่วยกันเป็นหูเป็นตาและต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ต้องร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

ศักยภาพด้านการจัดการ

สภาพทั่วไปของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบันยังไม่เป็นเอกภาพ มี กลุ่มผู้นำเที่ยว 3 กลุ่มหลักคือ

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยกลุ่มผู้สัมปทานและเครือข่ายธุรกิจที่เกี่ยวข้องของผู้สัมปทาน พื้นที่เกาะสี่ เกาะห้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวจีน มาเลเซีย ซึ่งนิยมมาตุการทำรงนกที่เกาะสี่เกาะห้า รวมทั้งมานมัสการเจ้าแม่กวนอิม
2. การจัดการท่องเที่ยวโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดการในภาพรวม ได้แก่ การจัดงานประเพณี การดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ การอำนวยความสะดวกโดยการสร้างและพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การติดตั้งจุดชมวิว นอกจากนั้นยังเป็นอีกกลุ่มซึ่งเป็นทางผ่านในการติดต่อของหน่วยงานราชการหรือนักท่องเที่ยวผู้สนใจแวะเยี่ยมชมพื้นที่อีกด้วย
3. การจัดการท่องเที่ยวโดยกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวและของชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มนำเที่ยวที่สำคัญคือ เขาขันรีสอร์ท กลุ่มอาสาพิทักษ์สัตว์ป่า ทะเลสาบของหน่วยพิทักษ์ป่าอ่าวท่ายาง และชาวประมงที่ใช้เรือหาปลาในการนำเที่ยวเป็นการเฉพาะบุคคล เช่น เรือของคุณ โหด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย รวมทั้งชาวต่างประเทศที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือสนใจศึกษานิเวศวิทยาของพื้นที่

อย่างไรก็ตามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีความคิดเห็นและความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในชุมชน โดยเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ในธรรมชาติของชุมชนมีศักยภาพเป็นจำนวนมาก แต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี

จุดเด่นด้านการจัดการ

1. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีความคิดเห็นและความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในชุมชน
2. ความได้เปรียบเชิงพื้นที่ที่ทำให้มีศักยภาพสามารถบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของผู้สนใจได้โดยง่ายกว่าพื้นที่อื่น
3. มีกลุ่มโรงเรียนเกาะเสื่อเริ่มรวมกลุ่มและมีการจัดตั้ง Home stay
4. กลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า ทะเลสาบอ่าวท่ายางมีความชำนาญในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ได้ดี

ข้อจำกัดของศักยภาพด้านการจัดการ ผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า

1. เกาะหมากยังขาดระบบการจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากต่างคนต่างทำไม่ประสานร่วมมือกัน
2. คนในพื้นที่ไม่มีอาชีพที่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาล ในช่วงที่ไม่สามารถทำการประมงหรือการเกษตรกรรมในพื้นที่ได้จึงมีการอพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่ทำให้ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้โดยง่าย
3. คนที่เหลืออยู่มักเป็นคนชราและเด็กเล็กทำให้ขาดศักยภาพในการบริหารจัดการ
4. ชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวคิดเรื่อง Home stay
5. คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์และความสำคัญทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ของตนเอง
6. ความเป็นเมืองปิดที่ล้อมรอบด้วยทะเลสาบทำให้การเดินทางติดต่อในแต่ละเกาะเป็นไปได้ยากโอกาสที่ชาวบ้านทั้งตำบลจะมารวมตัวกันเป็นไปได้ยาก

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการ

1. ชุมชนเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการให้รัฐและอบต. 6 ข้อคือ รัฐและอบต.

1.1 ควรจัดสรรงบประมาณและจัดให้มีนโยบายการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสียใหม่โดยดึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น

1.2 ควรประสานงานกันทำในทุกฝ่าย ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เช่น จัดให้มีเครือข่ายการทำงาน

1.3 ควรส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่น จัดให้มีกลุ่มอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพประมงและการเกษตรเพราะจะสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและลดการทิ้งถิ่นฐาน

1.4 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ จัดฝึกอบรมให้ความรู้กับครูและนักเรียนในพื้นที่

1.5 จัดกิจกรรมและส่งเสริมกิจกรรมบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์กรชุมชน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมที่มีการรวมตัวกันของหน่วยงานต่างๆ เพื่อจะได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

1.6 จัดให้มีการศึกษาดูงานการบริหารจัดการนอกพื้นที่และเสนอให้ชุมชนร่วมมือโดย

1.6.1 ชาวบ้านต้องเข้าร่วมกิจกรรม เข้าร่วมบริหารจัดการและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นให้มากขึ้น

1.6.2 ควรจัดตั้งสหกรณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีเรือประมงหรือเรือนำเที่ยวมารวมกลุ่มกัน เพื่อให้จัดการการท่องเที่ยวเป็นระบบมากขึ้น รวมทั้งอาจรวมกลุ่มกับชาวบ้านอื่น ๆ จัดทำกิจกรรม Home stay และร้านอาหารท้องถิ่นที่ได้มาตรฐาน

ศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการ

ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่นั้นพบว่าการท่องเที่ยวในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง อาจแบ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ด้านคือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่
 - 1.1 การท่องเที่ยวที่หมู่เกาะสี่-เกาะห้า
 - 1.2 การชมทัศนียภาพบนเขานางฟ้า บ้านแหลมกรวด
 - 1.3 การชมทัศนียภาพบนเขาเทวดา บ้านเกาะโคบ
 - 1.4 การชมทัศนียภาพป่าพรุ อ่าวท่ายาง
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่
 - 2.1 การแวะชมจารึกตราจปร. รศ.108 บนเกาะหน้าเทวดา
 - 2.2 ตามรอย ร.5 ไปเขาชัน หมู่ 7
 - 2.3 การย้อนแหล่งประวัติศาสตร์เขาวัด อ่าวบ้านท่า
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่

3.1 งานประจำปีย้อนรอยพระพุทธเจ้าหลวงเด็จพระพาสเกาะสี่เกาะห้า ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงวันที่ 23-25 กรกฎาคมของทุกปีที่บริเวณอ่าวท่ายาง หมู่ที่ 2

3.2 กิจกรรมประจำปีงานชักพระเดือน 11 ซึ่งจัดขึ้นในวันออกพรรษาของทุกปี โดยจัดขึ้นที่บริเวณท่าเรืออำเภอปากพะยูน

3.3 ประเพณีแข่งเรือ ซึ่งจะจัดในช่วงงานย้อนรอยพระพุทธเจ้าหลวงเด็จพระพาสเกาะสี่เกาะห้า

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาภูมิปัญญาชุมชน ได้แก่

4.1 การแวะเยี่ยมชมกลุ่มผลิตไซค์กึ่งบ้านเกาะโคบ

4.2 การแวะเยี่ยมชมกลุ่มเลี้ยงปลากะพงขาวที่บ้านท่าวา

4.3 การแวะเยี่ยมชมวิถีชีวิตชาวประมงลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

5. กิจกรรมอื่น ๆ เช่น

5.1 กิจกรรมกีฬาชุมชน ในทุกวันที่ 25 มิถุนายน ของทุกปีที่โรงเรียนมัธยมเกาะหมากและบ้านช่องพินหมู่ที่ 2

5.2 กิจกรรมการปล่อยขลุ่ยปล่อยปลา ในช่วงวันสงกรานต์ บริเวณบ้านเกาะโคบ หมู่ที่ 4 บ้านช่องพิน หมู่ที่ 2 และบ้านปากบางหมู่ที่ 5

5.3 กิจกรรมล่องแพ

5.4 กิจกรรมการพักผ่อนที่เขาขันรีสอร์ท

สำหรับโอกาสในการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นมิได้หลายช่องทางเนื่องจากที่นี่มีสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา 7 แห่ง มีโรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง มีวัด 3 แห่ง มัสยิด 5 แห่ง มีภูมิปัญญาชุมชนทั้งทางการประมงเช่น การทำคอกยก ไหมระ ภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเช่น หลวงปู่ทวด ทวดควนเขาทวด ตาหมอเทพ แม้วัฒนธรรมของชุมชนนี้จะมีคุณสมบัติผสมผสานระหว่างพุทธกับมุสลิมแต่ไม่ได้มีข้อขัดแย้งเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่ลงตัว ความยากประการเดียวในการสร้างจิตสำนึกของคนที่นี่คือการรับเอาวัฒนธรรมและค่านิยมที่ผิดๆ ของสังคมเมือง ความเห็นแก่ตัว สังคมบริโภคนิยม และการมุ่งหน้าประกอบอาชีพจนไม่ได้สนใจการรวมกลุ่มเหมือนเช่นเคย

จุดเด่นในศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ พบว่า

1. กิจกรรมเด่นของการท่องเที่ยวของที่นี่คือการล่องแพซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างดีของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

2. มีแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาที่น่าสนใจมากมาย ที่เป็นวัดดูดิบหรือทรัพยากรในการจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ให้กับทุกคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่สนใจ

3. โรงเรียนบ้านเกาะเสือเริ่มมีการจัดกิจกรรม และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นระบบมากขึ้น

4. ในปัจจุบันมีกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และบุคคลภายนอกให้ความสนใจกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น

5. มีตัวอย่างการจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อื่นที่สามารถเป็นตัวอย่างหรือต้นแบบในการประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้

ข้อจำกัดของศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

ข้อจำกัดที่สำคัญของการพัฒนาศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบันจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจัดให้นักท่องเที่ยวมาเข้าร่วมยังไม่หลากหลายและเป็นระบบที่ดีพอ

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันของหน่วยงานเอกชนที่จัดขึ้น ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น หรือการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการทำลายธรรมชาติ เช่น ปัญหาขยะ หรือการส่งเสียงดังรบกวนการวางไข่ของปลาและนกน้ำบางชนิด

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ยังทำได้ไม่ดีพอ เนื่องจากหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องที่สามารถให้ความรู้ได้ยังมีน้อย

4. นักท่องเที่ยวภายนอกบางส่วนไม่เข้าใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้หลายครั้งมีปัญหาขยะหรือการเก็บของที่ระลึกจากธรรมชาติเช่น ก้อนหิน หรือการซื้อขายโบราณวัตถุบางอย่างของพื้นที่

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

ชุมชนเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ให้รัฐและอบต. 4 ข้อคือรัฐและอบต.

1. ควรมีนโยบายให้โรงเรียนและสถานศึกษาในท้องถิ่นมีหลักสูตรเกี่ยวกับท้องถิ่นให้มากขึ้น

2. ควรส่งเสริมและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นให้ยิ่งใหญ่ มีเนื้อหาสาระ มีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวล่วงหน้า

3. ควรจัดระบบ พัฒนาปรับปรุงและประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น จัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น สื่อหรือเว็บไซต์ ให้ข้อมูลระบุกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจศึกษาของท้องถิ่น

4. จัดอบรมหรือศึกษาดูงานจากพื้นที่อื่นที่ประสบความสำเร็จด้านชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมโดย

4.1 ชาวบ้านต้องเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีน้ำใจไมตรี เอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีย์ ไม่เห็นแก่ตัว

4.2 หน่วยงานเอกชนที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและให้บริการต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่จัดกิจกรรมที่มุ่งแสวงหารายได้โดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

4.3 สถานศึกษาควรร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมประจำท้องถิ่น อนุรักษ์พันธุ์ไม้พันธุ์สัตว์ อนุรักษ์ทะเลสาบ

ศักยภาพด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

ลักษณะสังคมของเกาะหมากมีประชากร 2 กลุ่มใหญ่ๆคือ ชาวพุทธและชาวมุสลิม ในสัดส่วน 60:40 ซึ่งทั้งสองกลุ่มแม้จะมีประเพณีและวัฒนธรรมแตกต่างกัน แต่แตกต่างกันเฉพาะในส่วนของพิธีกรรมและการปฏิบัติตน ความสัมพันธ์ของคนพื้นที่ถูกเชื่อมโยงกันด้วยวัฒนธรรมชาวบ้านผู้ประกอบอาชีพประมง โดยมีสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรสำคัญที่ได้ช่วยเชื่อมโยงการทำกิจกรรมของคนทั้งสองกลุ่มให้มาอยู่ร่วมกันและเกิดการผสมผสานกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม อีกประการหนึ่งเนื่องจากชนทั้งสองกลุ่มได้มาตั้งรกรากถิ่นฐานในเวลาใกล้เคียงกันในสมัยอดีต ดังนั้น ความร่วมมือร่วมแรงใจในการพัฒนาชุมชน และการร่วมกันต่อสู้กับอุปสรรคทั้งทางธรรมชาติมาด้วยกัน ตั้งแต่ครั้งในอดีตทำให้ชาวบ้านยังคงมีความใกล้ชิดและนับถือกันเสมือนสังคมของเครือญาติ แม้ในปัจจุบันสังคมจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามามากขึ้นแต่ลักษณะวัฒนธรรมของสังคมดั้งเดิมยังไม่เลือนหาย และได้กลายเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ นอกเหนือจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้อนุรักษ์ป่าเขาด้วยความเชื่อของทวดควนเขาทวด ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรที่สำคัญ 13 กลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมง กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มผลิตไข่ดักกึ่งบ้านเกาะโคบ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอสม. กลุ่มกสน. กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับความต้องการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่าทุกฝ่ายต้องการร่วมพัฒนาตำบลเกาะหมากให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จุดเด่นของศักยภาพด้านกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกาะหมากคือ

1. มีกลุ่มโรงเรียนเกาะเสื่อที่สามารถเป็นต้นแบบในการรวมกลุ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในพื้นที่
2. มีกลุ่มพิทักษ์ป่า ทะเลสาบอ่าวท่าทางที่เข้มแข็ง
3. สังคมให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม
4. รัฐมีกองทุนสนับสนุนการตั้งกลุ่ม องค์กรในชุมชน

ข้อจำกัดของศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม

ข้อจำกัดที่สำคัญของการพัฒนาศักยภาพด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในปัจจุบันคือ

1. ผู้คนหลายส่วนยังขาดความสามัคคี
2. ผู้คนมีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น มุ่งทำงานหาเลี้ยงชีพไม่สนใจการรวมกลุ่มเท่าที่ควร
3. การอพยพย้ายถิ่นและทอดทิ้งเด็กกับคนชราไว้ในพื้นที่ทำให้ขาดศักยภาพในการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็ง
4. ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง
5. ขาดการสื่อสารที่ดีระหว่างผู้นำทางศาสนากับผู้นำทางการเมืองทำให้เกิดความแตกแยกและไม่เข้าใจกันในบางพื้นที่ เช่น กรณีของศาลหลวงน้อมเป็นต้น
6. กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ทะเลสาบอ่าวท่ายางและกลุ่มโรงเรียนเกาะเสื่อยังมีสมาชิกจำนวนน้อย ทำให้ขาดทีมงานและทำงานได้ไม่ทั่วถึง

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม

ชุมชนเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมให้รัฐและอบต. 5 ข้อ คือ รัฐและอบต.ควร

1. มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมนอกเหนือจากการมีงบประมาณสนับสนุน เช่น ส่งเสริมกลุ่มที่เข้มแข็งที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นและเป็นเครือข่ายเสริมพลังเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ โดยสนับสนุนทั้งงบประมาณ จัดฝึกอบรมให้ความรู้ และให้ความช่วยเหลือสิ่งรื้อของตามความจำเป็น
2. ส่งเสริมอาชีพในชุมชน จัดตั้งเป็นสหกรณ์
3. ร่วมมือกับวัด มัสยิด โรงเรียนและชุมชนในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและด้านอื่น ๆ
4. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ต้องมีการสื่อสารที่ดีกับทุกฝ่าย โดยต้องพยายามทำความเข้าใจชุมชนและบริบทที่เป็นจริงของท้องถิ่นให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเข้ามาทำงาน ไม่ใช่เปิดโอกาสเฉพาะผู้ที่อยากให้เราทำงานแต่ไม่ฟังเสียงกลุ่มอื่น ๆ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมดังนี้

5.1 ชาวบ้านต้องเห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม มีจิตสำนึกรักชุมชนภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและความเป็นชุมชนในลักษณะที่ชุมชนเป็นอยู่ในสิ่งที่คืออยู่แล้ว

5.2 วัด มัสยิด โรงเรียนและสถานศึกษาควรมีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.3 วัด มัสยิด โรงเรียนและสถานศึกษาควร เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในทุกด้านทั้ง สมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมโบราณ

5.4 ชุมชนควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ในระหว่างชุมชนและการศึกษาดูงานนอก พื้นที่

ผลการศึกษาโดยสรุปทุกฝ่ายเห็นว่าเกาะหมากมีศักยภาพสูงด้านพื้นที่ เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศที่มีความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังไม่ดีในด้านการจัดการ กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน ต่างฝ่ายต่างทำยังขาดการประสานงาน และการจัดระบบที่ดี ชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เท่าที่ควร

ทั้งนี้จากการประมวลความคิดเห็นของทุกฝ่ายพบว่าการพัฒนาตำบลเกาะหมากให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นเป็นไปได้ หากได้มีการปรับปรุงพัฒนา แก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบันตามที่ได้เสนอแนะเริ่มต้นด้วยการปรับปรุงการคมนาคม สาธารณูปโภค ในพื้นที่ โดยผู้ให้ข้อมูลทุกฝ่ายต่างเห็นตรงกันว่า เกาะหมากมีศักยภาพด้านพื้นที่เด่นที่สุด เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และแหล่งท่องเที่ยวอันงดงาม มีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทั้งทางบก ทางทะเล มีศิลปวัฒนธรรม แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ แม้อาจมีข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในแง่ของการเดินทางซึ่งอาจไม่มี สิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากนัก แต่หากจิตใกรักธรรมชาติ ความสะอาดบริสุทธิ์ การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้วไซ้ร้ ที่นี้คือคำตอบและทางเลือกที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวเหล่านั้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุงมีจุดเด่นของศักยภาพด้านพื้นที่มากที่สุด ทั้งมีความได้เปรียบเชิงภูมิทัศน์ กล่าวคือนอกจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพสูง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศที่มีความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือลายพระราชหัตถเลขาจดหมายเหตุของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ครั้งเสด็จประพาสต้นหัวเมืองมลายูภาคใต้ รศ. 108 (พ.ศ. 2432) ยังเป็นหมู่เกาะที่ล้อมรอบด้วยทะเลที่มีความงดงามตามธรรมชาติที่มีทั้งภูเขา เกาะ

แก่ง เช่น เขานางฟ้า หมูเกาะสี่เกาะห้า เกาะกระ อ่าวท่ายาง แลมหลดา บ้านเขาพระ เกาะโคบ เขาทวด เขาชัน แลมหงีเยงพร้าว อ่าวบ้านเก่า ควนเขาวัด อีกทั้งการเดินทางจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ค่อนข้าง สะดวก เนื่องจากมีระยะทางห่างจากสนามบินนานาชาติหาดใหญ่เพียง 60 กิโลเมตรหรือใช้เวลา ขับรถยนต์ประมาณเพียง 1 ชั่วโมงจากหาดใหญ่ โดยมีเส้นทางสายหลักเข้าสู่พื้นที่จากทางที่ว่าการ อำเภอปากพะยูน ข้ามสะพานเกาะหมาก-ปากพะยูน เข้าทางบ้านท่าดิน-เกาะโคบ ดังนั้น จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย (Stake holders) เห็นสอดคล้องกันว่าพื้นที่ตำบลเกาะหมากมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง แต่อย่างไรก็ตาม จุดที่ยังเป็นปัญหาที่สะท้อนจากการวิจัยครั้งนี้คือ ความไม่สะดวกของการเดินทางภายในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นเกาะและบางแห่งการคมนาคมในการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชมถ้ำหรือหมู่เกาะรังนกในเขตสัมปทานหมู่เกาะสี่ – เกาะห้า ซึ่งเนื่องมาจากขอบเขตข้อจำกัดทางกฎหมาย ที่นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม จากสัญญาเดิมเมื่อปี 2546 แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 ทางคณะกรรมการพิจารณาออกรังนก จังหวัด พัทลุง ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2551 ได้ประกาศให้ถ้ำเนียงเคยบนเกาะหน้าทวดถา ถ้ำน้ำบน เกาะท้าย ถ้ำดำ และถ้ำลอดดิน บนเกาะยายโส เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการแก่นักท่องเที่ยว เพิ่มอีกแห่ง หนึ่ง ซึ่งข้อดีของปัญหาการคมนาคมไม่สะดวกภายในพื้นที่ในปัจจุบัน คือ ทำให้ธรรมชาติไม่ถูกเข้าไปรบกวนโดยนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจหรืออาจขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์มากนัก แต่ในอนาคต ยังเป็นสิ่งที่ต้องมีการวางแผนรองรับ เพราะเมื่อกฎหมายใหม่ได้ประกาศพื้นที่เพิ่มเติมมากขึ้น การจัดการการท่องเที่ยวและการรองรับด้านการคมนาคมที่เพิ่มขึ้นควรคำนึงถึงการอนุรักษ์ให้มากขึ้น เช่นเดียวกัน ซึ่งการให้บริการทางการคมนาคมและการจัดการบริการการท่องเที่ยวนั้นควรให้ความสำคัญ สะดวก สบายแต่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำหรับศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่อาจแยกเป็น 3 ลักษณะคือ การจัดการท่องเที่ยวโดยกลุ่มผู้สัมปทานและเครือข่ายธุรกิจ องค์กรบริหารส่วนตำบล และโดยกลุ่มธุรกิจ การท่องเที่ยวขึ้น ต่อไปในอนาคตควรมีหน่วยงานรัฐดูแลด้านการท่องเที่ยวและดูแลหน่วยงานที่จัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้ความรู้เชิงอนุรักษ์ให้กับกลุ่มผู้จัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น จัดให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้เกิดการประสานงานมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นักวิชาการในท้องถิ่นควรให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สถานศึกษาในท้องถิ่นทุกระดับควรให้ความสำคัญ กับความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นและระบบนิเวศวิทยาในท้องถิ่นของตนเองมากกว่าที่เป็นอยู่

สำหรับศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่ายังไม่หลากหลาย และขาดการให้ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ทั้งที่จริงแล้วกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ซึ่งมีทั้งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษาภูมิปัญญาชุมชน เช่น คอกยก โหมระ ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค หรือกิจกรรมอื่นๆ เช่น

กีฬาชุมชน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การท่องเที่ยว เป็นต้น นั้นในความคิดเห็นผู้วิจัยเห็นว่ามีความหลากหลายค่อนข้างมากแต่ยังขาดการรวบรวมและเห็นสอดคล้องว่าปัญหาที่แท้จริงนั้นมีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดการจัดระบบข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ที่ดี ขาดหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบจัดการข้อมูลด้านนี้อย่างจริงจังและเป็นระบบ ซึ่งเป็นอีกจุดหนึ่งที่น่าจะมีการปรับปรุง

ส่วนศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมนั้น ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่าแก่นของปัญหาที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการที่พื้นที่มีลักษณะบริบทชุมชนและวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธกับมุสลิมแต่อย่างใด แต่ปัญหาเกิดจากสภาพสังคมสมัยใหม่และการบริโภคนิยมที่ละทิ้งสภาพดั้งเดิมที่เป็นสังคมพอเพียง วัฒนธรรมที่หลากหลายผสมผสานเป็นทุนทางสังคมที่ดี ดังจะเห็นจากผลการวิจัยที่ว่าเมื่อภาครัฐ ผู้นำชุมชนทั้งในส่วนที่เป็นทางการและโดยธรรมชาติมีความพยายามยังสามารถตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนได้มากมายอย่างน้อย 13 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีผสมผสานทั้งชาวพุทธและมุสลิม ดังนั้น หากผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและพยายามสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นให้มากขึ้นกว่าปัจจุบันในการจัดกิจกรรมต่างๆ น่าจะทำให้ศักยภาพด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นสูงขึ้นกว่าปัจจุบัน เพราะอย่างน้อยพลังชุมชนย่อมมีอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มผู้ที่มาหาผลประโยชน์จากภายนอกมากกว่าที่เป็นอยู่ หรืออีกแนวทางหนึ่งคือ การดึงผู้หาผลประโยชน์จากภายนอกมารวมกลุ่มและเป็นภาคีหนึ่งในพลังสังคมและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องนี้มีความเฉพาะเจาะจงด้านพื้นที่ เป็นงานวิจัยที่ไม่มีผู้ใดศึกษาในพื้นที่นี้มาก่อน มีเพียงงานวิจัยในหัวข้อใกล้เคียงกันที่ทำในพื้นที่อื่น เช่น ในภาคอีสาน (ศุภลักษณ์ วิริยะสุนันและคณะ, 2551; นฤดม สาริกบุตรและคณะ, 2550; ชาตรี แก้วมา, 2549; พิเศษฐ์ ไพบุญย์ศิริ, 2544; พงณา สวนศรี, 2542; เกิดศิริ เจริญวิศาล; และ อำพร วิริยะโกศล, 2542; ดวงใจ หล่อชนวนวิชย์และคณะ, 2541) ทำให้ผู้วิจัยไม่อาจนำงานวิจัยอื่นมาเปรียบเทียบความสอดคล้องทางทฤษฎีได้ หากจะสอดคล้องก็คงเป็นเพียงแนวคิดความตื่นตัวของกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ได้ทำให้ชาวบ้านทั้งในงานวิจัยนี้และงานวิจัยเหล่านั้น ได้เริ่มเห็นความสำคัญและสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยในตำบลเกาะหมากชาวบ้านเห็นว่าจำเป็นต้องมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเริ่มต้นดำเนินการก่อนที่ทรัพยากรธรรมชาติจะถูกทำลายโดยไม่รู้ตัว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลเกาะหมากไว้ดังนี้

1. แผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 วัตถุประสงค์

1.1.1 เพื่อให้ประชาชนในตำบลเกาะหมากมีความตระหนักและรับผิดชอบที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในตำบล

1.1.2 เพื่อให้ประชาชนมีรายได้และเพิ่มพูนรายได้จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1.2 เป้าหมาย

1.2.1 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลจำนวน 4 แห่ง

2. แนวทางดำเนินการ

2.1 ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ถึงแหล่งท่องเที่ยว

2.2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลที่มีอยู่ให้มีศักยภาพที่ดีกว่าเดิม

2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนนักลงทุนให้มีการลงทุนในพื้นที่โดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับนักลงทุน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น ไฟฟ้า ประปา ถนนหนทาง ให้มีความพร้อม

3. กลยุทธ์การพัฒนา

มีกลยุทธ์ที่สำคัญพอจะสรุปได้ ดังต่อไปนี้คือ

3.1 สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

3.2 อำนวยความสะดวกในการเดินทาง เช่น พัฒนาการคมนาคม ปรับปรุงสาธารณูปโภค ดำเนินการจัดสร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว รั้งนกนางแอ่นสินค้าอันล้ำค่าของตำบลเกาะหมาก

3.3 การจัดการบริการการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

3.4 การจัดกิจกรรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวตำบลเกาะหมาก

3.5 การสร้างเครือข่ายการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว

3.6 การสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน

ในการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากมีกลยุทธ์ที่จะดึงประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการ โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของประชาชนตำบลเกาะหมากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การดำเนินงาน องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากคิดว่ากลยุทธ์ที่สำคัญน่าจะอยู่ที่การให้ข้อมูลกับประชาชน ให้เห็นผลประโยชน์ ที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินงานการพัฒนาแบบบูรณาการในด้านต่าง ๆ ของตำบลเกาะหมากอย่างมีศักยภาพความเป็นชุมชนที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ตำบลเกาะหมากเกิดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรเจ้าของชุมชนจึงต้องช่วยกันเป็นหูเป็นตา รักษาชุมชนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ภายในชุมชนให้ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นโดยประชาชนตำบลเกาะหมากเอง ในเรื่องของการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนานั้นตำบลเกาะหมากได้มีการดำเนินงานจัดการบ้างแล้วในบางส่วน โดยมีการประชุมระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจแจกแจงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของตำบลเกาะหมากให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทราบข้อมูลข่าวสารและให้ความเห็นชอบในการจัดการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องในเรื่องของการท่องเที่ยวที่จะส่งผลกระทบต่อถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและประชาชนในพื้นที่ตำบลเกาะหมากทั้งทางด้านบวกและด้านลบ มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่าง

1. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากกับประชาชนหรือชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนภายในพื้นที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของตำบลเกาะหมาก เป็นผลให้ประชาชนเกิดความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสารมากขึ้น

2. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากกับทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวของตำบลเกาะหมาก ได้มีการจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่โดยทำลายสภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด เพราะบางครั้งในการดำเนินการจัดการจำเป็นต้องมีการจัดระบบการปรับปรุงตกแต่งพื้นที่ แต่ในการพัฒนาดังกล่าวยังคงยึดหลักการเดิมคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่าและยั่งยืนต่อไปอีกหลายชั่วอายุคน

3. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากกับกลุ่มหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่หน่วยงานดังต่อไปนี้

- 3.1 หน่วยพิทักษ์ป่าและหน่วยอนุรักษ์ทะเลสาบ
- 3.2 กรมป่าไม้
- 3.3 การเกษตร
- 3.4 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 3.5 องค์กรชาวบ้าน

4. ประชาชนหรือชุมชนตำบลเกาะหมากกับการท่องเที่ยวหรือการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของพื้นที่ และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากจัดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวรวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ การดำเนินงานกันเองภายในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน

ปัจจัยที่คาดว่าจะสามารถทำให้การท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรของตำบลเกาะหมากมีการพัฒนาไปสู่ความเจริญของชุมชนทางด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งและพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยภายในและภายนอกองค์การ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก)

ปัจจัยภายใน ได้แก่

1. ทรัพยากรทางธรรมชาติ (รังนก, กรวดล้าง) และแหล่งโบราณคดี (วัด)
2. การบริหารงานการจัดการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก
3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน องค์ความรู้ ความสามารถ ศักยภาพของชาวตำบลเกาะหมาก รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก
4. ความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมากกับประชาชนชาวตำบลเกาะหมากในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินงานรวมถึงผลจากการปฏิบัติงาน

ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมโดยรอบของชุมชนที่ล้อมรอบด้วยทะเลสาบ
2. นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและตลาดสินค้า
3. กระแสความนิยมทางด้านการท่องเที่ยว

การสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะปัจจุบันข้อมูลเกี่ยวกับเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุงที่เป็นลายลักษณ์อักษรยังมีค่อนข้างน้อย ดังนั้น รัฐควรส่งเสริมการทำวิจัยเรื่องราวในพื้นที่ให้มากขึ้น และควรจัดสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แพร่หลายทางสื่อต่าง ๆ เช่น ทางเว็บไซต์หรือแผ่นพับ เป็นต้น

4. ข้อเสนอแนะการวิจัย

หากมีการทำวิจัยครั้งต่อไปน่าจะมีการศึกษาแนวโน้มผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อผู้ประกอบการรังนกก็แอดด้วย เพราะเป็นมุมมองที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ศึกษา

5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยน่าจะให้ความสำคัญกับการสำรวจและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่น นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีแล้วให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่จัดการด้านการศึกษา น่าจะร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นระบบ และจัดอบรมนักเรียน นักศึกษาตลอดจนชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นของตนเองให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่